

הגדרת הוראה

מקורות – (א) ויקרא ד'; במדבר ט"ו כב-כד, רש"י ורמב"ן שם.

(ב) הוריות ב. משנה וגמרא עד "תו לא מידל", תוספות ד"ה הכא, תוספות הרא"ש ד"ה גמ' וד"ה אמר רבא.

(ג) הוראה בגזר דינו של גנב: בבא קמא סח: "דאמר רבא" – סט. "ליתן לר", תוספות ד"ה חייב אתה.

בפרשת ויקרא בפרק ד' מפורטים דיניו של קרבן החטאת. כידוע, המקרה הרגיל שבו מביאים קרבן חטאת הוא כאשר אדם יחיד עובר עברה בשגגה:

"ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ, בעשתה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא, והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא" (ויקרא ד' כו-כז).

מוקדם יותר באותו הפרק מלמדת התורה על שלושה מקרים מיוחדים, שבהם יש להביא קרבן חטאת השונה מקרבנו של היחיד:

"אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת...
ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל, ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו...
אשר נשיא יחטא, ועשה אחת מכל מצות ה' א-לקיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם א-כב).

המקרה הראשון והשלישי בפסוקים אלה מתייחדים בכך שהאנשים שעברו את העברה הם אנשים מיוחדים, מורמים מעם. הפרשייה הראשונה עוסקת בכוח גדול והשלישית בנשיא. המשנה (להלן י.) קובעת שהנשיא הוא המלך¹.

1 הלכה נוספת העוסקת בנשיא נמצאת בפרשת משפטים: "ונשיא בעמך לא תאר" (שמות כ"ב כז). הרמב"ם (סהמ"צ ל"ת שט"ז והל' סנהדרין פכ"ו ה"א) פירש שהמונח "נשיא" שם איננו מתייחס רק למלך אלא גם לראש הסנהדרין, המכונה בפי חז"ל נשיא. בעקבותיו הלך גם הרמב"ן על אתר בפרשת משפטים. לא ברור האם ניתן ללמד משם גם לענייננו. עיין גם להלן בשיעור בעניין הגדרת בית הדין, עמ' 25-26.

הפרשייה השנייה, לעומת זאת, עוסקת במקרה שבו הציבור כולו עברו עברה בשוגג. חז"ל פירשו שמדובר במקרה שבו בית הדין הגדול הורו לציבור הוראה מוטעית, ובעקבות ההוראה הזו עברו הציבור את העברה. הקרבן שמביאים במקרה זה מכונה בפי חז"ל 'פר העלם דבר של ציבור'.

מסכת הוריות עוסקת בקרבנות החטאת שמביאה קבוצה ייחודית זו: הכוהן הגדול, הסנהדרין והמלך. אולם, לא כל ההיבטים ההלכתיים הקשורים לקרבנות אלו נידונים במסכת הוריות.

בפרשיות הנ"ל ישנם שני מוקדים שונים:

א. עילות החיוב בקרבן החטאת: מהן הנסיבות המובילות לחיוב בקרבן, ומה אופי החיוב והיקפו.

ב. דיני קרבן החטאת במסגרת הלכות קדשים.

שני המוקדים האלה קשורים כמובן זה לזה בקשר הדוק. עם זאת, מסכתות הש"ס הן בבחינת "סכינא חריפא מפסקא קראי". מסכת הוריות עוסקת בעיקר בעילות החיוב בקרבן החטאת, ואילו דיני הקרבן נידונים במסכת זבחים.

לפני שניכנס לדיון ההלכתי, ראוי להזכיר כאן את דברי הרמב"ם בפתחה לפירוש המשנה. הרמב"ם שם מבאר באריכות את הסדר שבו סודרו כל מסכתות הש"ס. במסגרת זו הוא מסביר מדוע סודרה מסכת הוריות לאחר מסכת אבות:

יזכאשר גמר דברי מוסר לדיינים, דבר על שגגתם, לפי שמתבעו של אדם לא יבצר שלא יחטא, ולכן קבע הוריות אחר אבות, ובה חתם סדר נויקין.

דברי הרמב"ם מדברים בעד עצמם. מעבר לכך, גם מכאן אנו רואים שהנושא הנידון במסכת הוא עילת החיוב בקרבן, ולא דין הקרבן עצמו.

הגדרת הוראה

המשניות הראשונות במסכת הוריות עוסקות ב'פר העלם דבר של ציבור'. המשנה הראשונה קובעת:

"הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם.

בין שעשו ועשה עמה, בין שעשו ועשה אחריה, בין שלא עשו ועשה – פטור, מפני שתלה בבית דין” (הוריות ב.).

צמד המילים הראשונות של המשנה מחייבות אותנו לעסוק בהגדרתם של שני מונחים: “הוראה” ו”בית דין”. בשיעור זה נעסוק בהגדרת המונח “הוראה”. הגדרת “בית דין” תהיה נושא השיעור הבא.

הדיון במונח “הוראה” מתפצל לשתי שאלות שונות:

א. מהי הגדרת המונח “הוראה” באופן כללי? התשובה לשאלה זו עשויה להיות משמעותית בתחומים נוספים בהלכה העוסקים בהוראה. האיסור לתלמיד להורות בפני רבו, איסור ההוראה לשתויי יין והלכות זקן ממרא.

ב. איזו הוראה מחייבת בקרבן העלם דבר של ציבור? ייתכן מצב שבו הוראה, הנחשבת להוראה בתחומים אחרים בתורה, לא תחייב בקרבן בגלל לימודים מיוחדים מפרשיות החטאת בתורה. מאידך, ייתכן גם מצב שבו הוראתו של בית הדין אינה מוגדרת כהוראה בשאר תחומי התורה, אך די בהוראה כזו כדי להתחייב בחטאת.

דיון ראשון בהגדרת המונח הוראה מופיע בסוגיה הראשונה שבמסכת:

“אמר שמואל: לעולם אין בית דין חייבין עד שיאמרו להם “מותרין אתם”. רב דימי מנהרדעא אמר: עד שיאמרו להם “מותרין אתם לעשות”. מאי טעמא? לפי שלא נגמרה הוראה” (שם).

לדעת רב דימי, ניסוח ההוראה של בית הדין חייב לכלול הדרכה מעשית לפעול על פי ההיתר. ללא הדרכה זו, אין חיוב ב’פר העלם דבר’. רב דימי מנמק את שיטתו, ומסביר שללא ההדרכה המעשית “לא נגמרה הוראה”. דבריו של רב דימי מבוססים על שתי הנחות:

א. הוראה ללא הדרכה מעשית איננה הוראה גמורה.

ב. כדי להתחייב ב’פר העלם דבר של ציבור’ יש צורך בהוראה גמורה.

שמואל חולק על רב דימי, וסובר שיש חיוב בקרבן גם ללא הדרכה מעשית. ניתן להבין ששמואל חולק על רב דימי בהנחה הראשונה, וסובר שגם הוראה ללא הדרכה מעשית היא הוראה גמורה. לפי הבנה זו מסתבר לומר, שגם בתחומים אחרים בהלכה יסבור שמואל שהוראה אינה חייבת לכלול הדרכה מעשית.

לחלופין אפשר להבין ששמואל מקבל את ההנחה הראשונה, וגם הוא סובר שהוראה גמורה חייבת לכלול הנחייה לעשות מעשה. אולם, לדעת שמואל קיים דין

מיוחד בהלכות 'פר העלם דבר של ציבור', הקובע שאין צורך בהוראה גמורה כדי להתחייב בקרבן זה. לפי הבנה זו לא ניתן ללמוד מכאן מה תהיה שיטתו של שמואל בתחומים אחרים שבהם נדרשת הוראה.

הגמרא ממשיכה את הדיון, ומביאה ראיות שונות לשיטת רב דימי. הראיה הראשונה היא מהמשנה במסכת סנהדרין (פו:), הקובעת שזקן ממרא אינו חייב עד שיורה לעשות נדבריו. הראיה השנייה היא ממשנה במסכת יבמות (פז:), הדנה בבית דין שהורו לאישה שהיא יכולה להינשא. מן הראיות האלה עולה ששיטת רב דימי אינה מצומצמת לדיני 'פר העלם דבר של ציבור', אלא היא שיטה כללית בעניין הגדרת "הוראה". בכל מקום שבו נדרשת הוראה, ההוראה צריכה לכלול גם הנחייה מעשית לפעולה. כך עולה גם מדבריהם של התוספות ביחס למסקנת הסוגיה:

”הכא מסקינן לענין קרבן עד שיאמרו מותרין לעשות, והוא הדין בעלמא גבי הוראה, דאין לתלמיד לסמוך על דברי רבו עד דאיל הכי” (תוספות שם ד"ה הכא).

אמנם, מסברה ניתן להעלות חילוקים בין תחומים שונים בהלכה, גם לפי שיטת רב דימי. רב דימי סובר שכדי להתחייב בקרבן יש צורך שבית הדין ינחו את הציבור לפעול על פי ההיתר. ייתכן שזוהי דרישה מיוחדת לחיוב בקרבן, כיוון שללא הנחייה מפורשת כזו אי אפשר לייחס להוראתם של בית הדין את העברה של הציבור. באופן דומה, זקן ממרא אינו חייב אם ההוראה שלו אינה כוללת הנחייה מעשית, כיוון שללא הנחייה כזו אין בהוראתו משום קריאת תיגר על סמכותו של בית הדין הגדול.

לפי הבנה זו, ייתכן שבתחומים אחרים בהלכה שאינם מוזכרים בסוגיה, לא יהיה צורך בהדרכה מעשית. כך למשל אפשר להסביר, שהאיסור של שתויי יין להורות נובע מכך שבמצבם הנוכחי הם אינם מסוגלים להבדיל בין הטמא ובין הטהור. ייתכן אם כן שכאן גם רב דימי יודה שאין צורך באמירה "מותרין אתם לעשות", אלא עצם ההוראה להיתר אסורה כאשר דעתו של המורה אינה צלולה?²

2 בשולי הדיון נעיר, שה'מנחת חינוך' (מצווה ק"כ ד"ה והנה גבי יחיד) דייק מהסוגיה שהחיוב בפר העלם דבר הוא רק כאשר בית הדין עקר את האיסור לחלוטין. לפי ה'מנחת חינוך', אם בית הדין הורה בטעות על איסור דאורייתא שהוא אסור רק מדרבנן, לא יהיה חיוב בקרבן זה. זאת בשונה מקרבן חטאת של יחיד, שלפי חלק מהדעות אפשר להתחייב בו אפילו כאשר עובר העברה ידע שמעשיו אסורים מן התורה, ורק לא ידע שחייבים על עברה זו כרת (עיין שבת טז).

הוראה בשעת מעשה

המחלוקת בין שמואל לרב דימי עוסקת בשאלה האם ההוראה של בית הדין צריכה לכלול הנחייה מעשית לפעולה כדי להתחייב בקרבן. לאחר שהכרענו כרב דימי וקבענו שיש צורך בהנחייה מעשית, ניתן להעלות שאלה נוספת בנוגע להגדרת הוראה: האם יש חיוב ב'פר העלם דבר' רק כאשר הגיעה לפני בית הדין שאלה שהתעוררה בעקבות מעשה מסוים, וההוראה שלהם להיתר מתייחסת ישירות לאותו מעשה; או שמא כל הוראה כללית הכוללת בתוכה הדרכה לפעולה, מספיקה כדי להתחייב?

בשאלה זו נחלקו כנראה הראשונים על אתר. תוספות הרא"ש (ד"ה גמ' אין ב"ד חייבין) כותב שלפי רב דימי אין לסמוך על הוראה של רב אלא אם כן היא נאמרת בשעת מעשה: "שכשהאיסור מזומן ליעשות מיד אז מדקדק המורה בדבריו שלא תארע תקלה על ידו". כך עולה גם מדברי הרמ"ה המובאים בתוספות רא"ש בהמשך שם (ד"ה אמר רבא). לעומת זאת, מדברי התוספות שציטטנו לעיל (ד"ה הכא) נראה לכאורה שאפשר לסמוך על הוראה של הרב לתלמיד אם הוא אמר "מותרין אתם לעשות", גם אם כרגע אין מעשה מסוים בפניהם.

לפי הרא"ש והרמ"ה, אם בית הדין יחלקו לציבור עלוני הלכה שבהם הם מורים היתר בטעות, לא יהיה חיוב ב'פר העלם דבר של ציבור' על ההוראה זו. זאת, אף על פי שהניסוח של העלונים כלל הדרכה מפורשת לפעול על פי ההיתר. בדומה לדיון שהעלינו לעיל, יש מקום להתלבט האם דרישה זו להוראה בשעת מעשה תהיה קיימת גם בתחומים אחרים בהלכה.

הוראה בגזר דינו של גנב

דיון דומה בעניין שלמות ההוראה של בית הדין, נמצא במסכת בבא קמא. כידוע, אדם שגנב שור או שה ואחר כך טבח או מכר אותם, חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמישה. הגמרא במסכת בבא קמא דנה בגנב שכבר הורשע בבית דין והתחייב בתשלומי כפל, ואחר כך טבח או מכר את הגניבה. לפי הגמרא, דינו של גנב זה תלוי בניסוח שבו השתמשו בית הדין בגזר דינם:

" יצא תן לוי, טבח ומכר – פטור, מאי טעמא? כיון דפסקוה למילתיה וטבח ומכר הוה ליה גולן, וגולן אינו משלם תשלומי ארבעה וחמישה.
 חייב אתה ליתן לוי, טבח ומכר – משלם תשלומי ארבעה וחמישה, מאי טעמא? כיון דלא פסקוה למילתא – אכתי גנב הוא"
 (בבא קמא סח:–סט.).

כאשר ההוראה של בית הדין לגנב כללה הנחייה מעשית לצאת ולשלם לבעלים, מופקע ממנו מאותו הרגע מעמדו כגנב. אם כעת במקום להחזיר את הגניבה לבעלים הלך הגנב וטבח או מכר את הבהמה – הוא נחשב במעשה זה כגזלן, ואינו חייב בתשלומי ארבעה וחמישה.

לעומת זאת, אם בית הדין לא הנחו את הגנב לשלם אלא רק קבעו שהוא חייב בתשלומים, הוא עדיין נחשב גנב. אם כעת הוא יטבח או ימכור את הבהמה – הוא יתחייב בתשלומי ארבעה וחמישה, כדין גנב.

הנימוק של הגמרא לדין זה – "כיון דלא פסקה מילתא" – מזכיר את הדיון בסוגייתנו. גם כאן אנו רואים, שכאשר ההוראה אינה כוללת הנחייה מעשית היא אינה נחשבת הוראה שלמה ופסוקה, ואין בכוחה להפקיע מהגנב את מעמדו כגנב.

התוספות על אתר מקשים על דין זה מסוגיה במסכת סנהדרין. הגמרא שם (ו:): עוסקת בדיני פשרה, וקובעת שאסור לבית הדין לבצוע (לעשות פשרה) לאחר גמר הדין. בהמשך הסוגיה מבארת הגמרא מהו גמר דין לעניין זה:

"היכי דמי גמר דין? אמר רב יהודה אמר רב: איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי"
(סנהדרין ו:).

מדוע לעניין זה מספיק שבית הדין יקבעו מי חייב ומי זכאי, ואין צורך בהנחייה מעשית לפעול על פי פסק הדין? התוספות במסכת בבא קמא (סט. ד"ה חייב) מתרצים, שבאמירה "חייב אתה לתת לך" אין גמר דין ממש. עם זאת זהו שלב קרוב מאד לגמר הדין. אם בית הדין יעשו פשרה בשלב זה – הם יטעו בכך את הצד שעתיד לצאת זכאי. לכן, אף על פי שעדיין אין פסק דין, אסור כבר לעשות פשרה.

הגרי"ד תירץ את הקושיה באופן אחר. לפי הגרי"ד, גם האמירה "חייב אתה לתת לך" נחשבת כגמר דין. לכן, מאותו רגע ואילך אסור לעשות פשרה. עם זאת, טוען הגרי"ד, הגמרא במסכת בבא קמא אינה עוסקת בהגדרת הוראה, אלא דנה בשאלה מתי פוקע מהנידון שם גנב.

לצורך הפקעה זו לא די בהוראה משפטית גרידא. לשם כך יש צורך בהנחייה מעשית שיצא וישלם לבעלים. רק הנחייה כזו מסוגלת להסיר מעליו את הגדרתו כגנב, אף על פי שגמר הדין התבצע כבר קודם לכן³.

דבריו של הגר"ד מהווים דוגמה נוספת להצעה שהעלינו לעיל. ישנם תחומים בהלכה שבהם גם כאשר יש בפנינו הוראה מושלמת, לא די בהוראה כזו וצריכים להתקיים תנאים נוספים. הגר"ד טען זאת ביחס ליכולת ההוראה להפקיע שם גנב. אנו העלינו טענה דומה ביחס להוראה הנדרשת כדי לחייב את בית הדין ב'פר העלם דבר'.

תוכן ההוראה

עד כה, התייחסנו לתהליך ההוראה: מה אמר בית הדין, ומה התרחש בעקבות אותה אמירה. שאלה נוספת שאותה יש לבחון היא: מה היו תכני ההוראה של בית הדין? בשאלה זו עוסקת המשנה להלן:

”כל המצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת – היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית דין מביאין פר” (הוריות ט.).

התחומים שבהם הוראת בית הדין עשויה לחייב ב'פר העלם דבר' הם מצומצמים מאד – רק עברות שיש עליהן כרת. המשניות בפרק השני מצמצמות אף יותר את תכני ההוראה שעליהם ניתן להתחייב.

גם כאן היה ניתן להעלות את השאלה, האם הוראה בתחום שאין עליו כרת איננה הוראה, או שהיא נחשבת להוראה אך אין חיוב ב'פר העלם דבר' על הוראה כזו. מסברה נראה שההבנה השנייה היא הנכונה. כל הוראה בענייני הלכה מוגדרת כהוראה. הצורך בכך שהעברה תהיה כזו שחייבים עליה כרת איננו קשור להגדרת הוראה, אלא הוא נובע מדין נפרד⁴.

נקודה נוספת שיש לבחון בהקשר זה הינה הוראה בתחומי המחשבה והמוסר. ייתכן שלא רק הוראה הלכתית נחשבת כהוראה, אלא גם הוראה בתחומים אלו.

3 בעניין זה עיין גם יד רמ"ה בבא בתרא קכח. ד"ה שלח ליה. הרמ"ה שם עוסק באדם שויתר על זכות מסוימת שיש לו בדין, ודן בשאלה עד מתי הוא יכול לחזור בו – עד שבית הדין יאמרו "חייב אתה ליתן לו" או "צא תן לו". ייתכן שיסוד הדיון שם הוא השאלה האם גמר הדין הוא רק באמירת "צא תן לו", כדעת התוספות, או שגמר הדין הוא כבר באמירת "חייב אתה ליתן לו", והצורך לומר "צא תן לו" בגנב הוא דין צדדי בנוגע להפקעת מעמדו כגנב, כדעת הגר"ד.

4 ניתן לדייק זאת גם מהעובדה שהצורך בעבירה שיש עליה כרת קיים שם בנוגע לחטאת יחיד, שם החיוב לא נובע מהוראה שגויה אלא מהעברה עצמה.

לכאורה, בית דין שהורה לשנות את מורשת ישראל מדורי דורות ביצע פעולה חמורה לא פחות מבית דין שהורה הוראה שגויה במצווה מסוימת.

אמנם להלכה, כפי שראינו, לא ניתן לחייב בקרבן על הוראה שכזו. עם זאת מבחינה עקרונית ייתכן בהחלט שגם הוראה בתחומים אלה מוגדרת כהוראה, ורק דין צדדי מונע את החיוב בקרבן.

השאלה שהעלינו כאן נוגעת בשאלה יסודית: האם גם תחומי המחשבה והמוסר כלולים במושג "תורה"? ביטוי לשאלה זו אפשר למצוא במחלוקת המפורסמת של רש"י והרמב"ן בתחילת ספר בראשית. רש"י מביא את דבריו של ר' יצחק, הקובע: "לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל". לפי הבנתו של רש"י בדברי ר' יצחק, המושג "תורה" מתייחס בעיקרו אך ורק למצוות התורה, עד שהוא תמה על מקומו של ספר בראשית במסגרת התורה.

הרמב"ן שם התקשה מאוד לקבל את הפרשנות של רש"י בדברי ר' יצחק. לרמב"ן היה ברור שהתורה לא מתמצה אך ורק בהיבט ההלכתי שבה. ספר בראשית, אשר בא לספר מעשה אבות ולתת סימן לבנים, מהווה לשיטת הרמב"ן חלק בלתי נפרד מן התורה. על פי גישה זו מסתבר לומר, שגם הוראה בענייני מחשבה והשקפה מוגדרת כהוראה, אף אם בפועל אין עליה חיוב בקרבן.⁵

פר הבא על כל המצוות

בפתח השיעור הזכרנו את המקרים השונים שבהם מביאים קרבן חטאת, על פי הכתובים בפרשת ויקרא. ישנו מקרה נוסף שבו מביאים קרבן חטאת השונה מהקרבן הרגיל, והוא מבואר בפרשת שלח לך:

יוכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה, את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתיכם, והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט, ושעיר עזים אחד לחטת" (במדבר ט"ו כב-כד).

5 בהקשר זה יש לדון גם בשאלה האם בכלל קיימת הכרעה הלכתית בנושאי מחשבה והשקפה. בשאלה זו עסקו הרמב"ם בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י מ"ג ועוד), ושמואל הנגיד במבוא לתלמוד. ועיין גם באגרות הרא"ה ח"א, פט.

התורה מתארת מצב שבו כל ישראל שוגגים ואינם עושים את כל מצוות ה'. רש"י על אתר הולך בעקבות הספרי (פסקה ק"א) ומפרש:

יזכי תשגו וגו' – בעבודה זרה הכתוב מדבר. או אינו אלא באחת מכל המצוות?
תלמוד לומר 'את כל המצוות האלה' – מצוה אחת שהיא ככל המצוות, מה העובר על
כל המצוות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית
ומגלה פנים; ואיזו? זו עבודה זרה" (רש"י שם כב).

לפי רש"י, פרשה זו עוסקת בעבודה זרה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות. לפי פירוש זה, הפרשה מהווה סניף בהלכות קרבן העלם דבר של ציבור. הזכרנו לעיל את המגבלות על תכני ההוראה המחייבים בקרבן זה. כאן מגיע פיצול נוסף בהלכות 'פר העלם דבר', המבוסס על תוכן ההוראה: אם ההוראה של בית הדין הייתה בהלכות עבודה זרה, יש להביא פר לעולה ושעיר לחטאת, בשונה משאר תכני ההוראה המחייבים בפר חטאת.

הרמב"ן בפירושו שם טוען, שדבריו של רש"י בשם המדרש רחוקים מאוד מפשוטו של מקרא. הרמב"ן מציע דרך אחרת לפרש את פשט הפסוקים:

יזהנה זה כפי משמעו הוא קרבן מומר לכל התורה בשוגג, כגון ההולך ונדבק לאחת מן האומות לעשות בהם ולא ירצה להיות בכלל ישראל כלל.
ויהיה כל זה בשוגג, כגון שיהיה ביחוד תינוק שנשבה לבין האומות,
ובקהל כגון שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ולא היתה לדורות עולם... או שישכחו את התורה, וכבר אירע לנו כן בעונותינו..." (רמב"ן שם).

פירושו של הרמב"ן שונה מהפירוש של רש"י על פי חז"ל בשתי נקודות:

א. לפי הרמב"ן פרשה זו אינה עוסקת בעברה על איסור עבודה זרה, אלא בעברה על כל המצוות, פשוטו כמשמעו.

ב. לדעת הרמב"ן השגגה של כל ישראל במקרה זה לא נבעה מטעות של בית הדין, אלא משכחה כללית של התורה על ידי העם כולו.

כמובן, המשניות במסכת הוריות מבוססות על פירושו של רש"י לפי המדרש, ומניחות שהפרשה עוסקת בעבודה זרה. עם זאת, חשוב להכיר גם את שיטת הרמב"ן המציעה הבנה שונה לחלוטין לפרשייה זו.

